

Ankara, Toronto ve Priştina'daki Üniversite Öğrencilerinin Risk Alma Davranışları Açısından Karşılaştırılması

Gülay Arıkan*
Tuğça Tacoğlu**
Seçil Erdoğan***

Özet: Kültürlerarası nitelikteki bu çalışmada, Bayar ve Sayıl (2005) tarafından geliştirilmiş olan Risk Alma Davranışı Ölçeği, kültürel bağlamı belirleme amacını taşıyan bir anketle birlikte, yaşları 17 ile 22 arasında değişen Türk, Kanadalı ve Kosovalı üniversite öğrencilerinden oluşan toplam 1151 kişilik bir örnekleme uygulanmıştır. Araştırmada, ergenlere özgü heyecan verici, fiziksel cesaret gerektiren, potansiyel tehlike taşıyan, yaşamı tehdit eden ya da sağlığa zararlı faaliyetleri kapsayan risk alma davranışlarının (ya da riskli davranışların) bireyci bir kültür (Kanada) ile iki toplulukçu kültürde (Türkiye ve Kosova) ve cinsiyete göre nasıl şekillendiği konu edinilmektedir. Bulgular, Toronto örneklemindeki katılımcıların, Ankaralı ve Priştinalı gruplara kıyasla, risk alıcı davranışlara daha fazla giriştiğini göstermiştir. Benzer şekilde, üç kentteki erkeklerin, kızlara kıyasla, daha fazla risk alıcı davranışlarda buldukları görülmüştür. Genel olarak, Toronto ile Priştina örneklemleri her iki cinsiyette de “bireyci-toplulukçu” boyutu açısından neredeyse zıt özellikler yansıtmışlardır. Ankara örneklemleri ise bu boyutta daha çok ortalarda yer alan özellikler göstermiştir: Ankaralı öğrenciler, risk alma faaliyetleri açısından “bireyci” Torontolularla, ebeveynle ilişkiler ve normatif davranış bakımından da Müslüman ve “toplulukçu” Priştinalılarla daha çok özdeşleşmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri; kültürlerarası; toplulukçu kültür; bireyci kültür; risk alma; Türk; Kanadalı; Kosovalı.

Giriş

Bu çalışmada yorumsal bakış açısından ele alınan risk alma davranışı, belirli bir kültürde anlamlı bir eylem olmasının yanı sıra kültürlerarası farklılıklar gösteren bir özelliğe de sahiptir (Lightfoot 1997: 8–12). Ergenlerde, akran

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü / ANKARA
arikang@hacettepe.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü / ANKARA
tpoyraz@hacettepe.edu.tr

*** Dr., Sosyoloji Bölümü, University of Western Ontario/ KANADA
secilerdogan2003@gmail.com

baskısı nedeniyle risk alma davranışlarına yönelme yaygın olmakla (Gardner ve Steinberg 2005) birlikte bu davranışların oluşumunda başka faktörler de belirleyici olabilmektedir. Burada bunlardan ikisi, yani cinsiyet ile kültürel ortam konu edinilmektedir.

Risk alma konusunda varolan literatür ergenlik dönemindeki kızların risk almaktan kaçındıklarını göstermektedir. Aynı literatür risk alma davranışının “toplulukçu” ya da “bireyci” kültür mensubiyetine göre de farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, kültürel farklılıkları değerlendirmede kullanılan “bireycilik-toplulukçuluk” sınıflandırması, kültürleri karşılaştırmada kullanılan güç aralığı, erkeksilik/kadınsılık ve belirsizlikten kaçınma gibi değerlendirme boyutlarından (Hofstede 1980) sadece biridir. Kültürün yanı sıra hane yapısı ve kişilerarası ilişkilere yönelik bazı faktörlerin de geç dönemdeki ergenlerin risk alma davranışlarını kısıtladığına inanılmaktadır.

1. Araştırmanın Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi

1.1. Risk alma davranışı

İlgili literatürde risk alma davranışına ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte “riskli” olarak tanımlanan davranış türleri üzerinde bir görüş birliğine varılmıştır (Gonzales vd. 1994, Tonkins 1987). Trafikle, cinsellikle, madde kullanımıyla ve sporla ilgili risk alma davranışları olmak üzere dört farklı grupta toplanabilen bu tür davranışlar, potansiyel tehlike taşıyan, yaşamı tehdit eden ya da sağlığa zararlı faaliyetler olarak kabul edilmektedir. Bunlara heyecan arayıcı, fiziksel cesaret gerektiren ya da kuralların ihlalini de beraberinde getiren eylemler de dahildir (Alexander vd. 1990, Arnett 1992, Moore ve Rosenthal 1993, Gonzales 1994).

Risk alma davranışını tanımlayan yetişkin normları ile ergenlerin “riskli” olarak niteledikleri davranışlar, gençlerdeki algıların ve güdülerin yetişkinlerinden farklı olmasından dolayı, genellikle birbirleriyle çakışmaz (Gonzales vd. 1994, Rolison ve Scherman 2002). Ergenlerde risk alma davranışının açıklanmasına ilişkin olarak biyolojik modeller ortaya konmuş, kişisel yatkınlıklar irdelenmiş ya da gelişimsel bakış açısı yeğlenmiştir. Hatta ebeveyn izlemelerine ve ergenin heyecan araması veya yaşamını denetim altında tutma isteği gibi çeşitli faktörlere de odaklanılmıştır. Bunların yanı sıra, risk alma davranışı ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantıyı araştıran çalışmalar da yapılmıştır (Rolison ve Scherman 2002).

Ayrıca, risk alma davranışlarının ölçülmesi ile ilgili olarak ölçekler ya da anket formları oluşturulmuştur. Örneğin Alexander ve arkadaşları (1990) tarafından yaratılan ölçekte ergenlerin bildirimlerine dayanarak risk alma davranışları için kategoriler belirlenirken, bir başka ankette (Arnett 1992) ergeni tehlikeye atıcı davranışlarda bulunmanın hormonal temeli üzerinde

yoğunlaşmıştır. Daha kapsamlı bir anket olan Ergenlerde Risk Alma Anketi (ARQ) (Gullone vd. 2000) ise, bu iki ölçme aracının kısıtlılıklarını ortadan kaldırma amacını gütmüştür. Bir diğer çalışmada, Siegel ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilen Riske Girme ve Risk Algısı Ölçeği (RIPS) ile de, risk içeren davranışlar gösteren ergenlerin bu tür faaliyetler sırasında algıladıkları riskler ve yararlar incelenmiştir (Rolison ve Scherman 2002).

Batı ülkelerinde yaratılan bu tür ölçme araçlarına alternatif bir ölçek de Bayar ve Sayıl (2005) tarafından büyük kentlerde yaşayan ergenlerin risk alma davranışlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Sigara içmek, trafik kurallarını ihlal – yaya geçidini kullanmama dahil – etmek, karşı cinsten arkadaş edinmek, risk taşıyan spor faaliyetlerine katılmak ve otostop yapmak geç ergenlik dönemindeki Türk gençlerinin – yani birinci sınıf üniversite öğrencilerinin – risk alma davranışları arasında yer alırken (Bayar ve Sayıl 2005), şiddet – genelde kavgaya karışmak – ve bıçak/çakı taşımak gibi davranışlar lise öğrencileri arasında gözlenmektedir (Alikaşifoğlu vd. 2004). Alkol tüketimi ve uyuşturucu kullanımı ise sıklıkla düşük sosyoekonomik statüdeki ergenler arasında yaygındır (Burcu 2003). Bayar ve Sayıl çalışmasının bulguları, “ısyankar davranma ve heyecan arama” (2005: 674) türü risk alma davranışlarına bir yönelim olduğuna işaret etmektedir. Çalışma, ergen kızların risk almaktan kaçındıklarını da göstermektedir.

1.2. Toplulukçu-bireyci kültürler

“Toplulukçu-bireyci kültürler” sınıflaması, bireyin grupla olan ilişkisi üzerinde yoğunlaşır. Toplulukçu kültürlerde birey bir grubun parçasıdır. Bu kültürlerde ön planda olan, birbirine bağlılık, paylaşma, dayanışma ve yardımlaşmadır; duygular “diğerine odaklı”dır ve bireyler içinde buldukları grubun gereksinimlerine karşı son derece hassastır. Sosyalleşme sürecinde toplumsal beceriler önemlidir ve normatif davranışların ve otoriteye itaatin söz konusu olmadığı durumlarda eleştiri kaçınılmazdır. Bu durumun aksine, bireyci kültürlerde birey, bağımsız olması, kendini sözel olarak ifade etmesi, öz-saygı geliştirmesi ve kişisel başarı elde etmesi için teşvik edilir. Duygular “ben odaklı”dır; kişisel ihtiyaçlar ve haklar önceliklidir (Triandis 1995).

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve İngiltere etkisi altındaki ülkelerin “bireyci”, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin ise “toplulukçu” olarak sınıflandırılmasına rağmen bu konuda kesin sınırlar bulunmamaktadır. Hiçbir ülke bu iki kutuptan tam olarak sadece birisine dahil edilemez, ortada yer alan vakalar görmek mümkündür (Triandis vd. 1990: 1005–1007). Aslında toplulukçuluğun da bireyciliğin de nitelikleri “kültüre özgü”dür (Triandis 1995: 68), yani her kültür için farklıdır.

Ayrıca, bazı ülkeler, özellikle bir geçiş dönemindeyken, hem toplulukçu hem de bireyci nitelikler sergileyebilir. Türkiye gibi değişmekte olan bir toplum, bu durum için tipik bir örnek oluşturmaktadır. Ülkemizde, kırsal kesimden ve kentlerden büyük kentlere doğru yaşanan göçe paralel olarak ülkede meydana gelen değişiklikler, modernlikle gelenekselliğin bir arada yer alması gibi melez nitelikli bir durum yaratmıştır; aynı zamanda, bir dereceye kadar bireyciliğe yol açmıştır. Yine de, aileler Batı toplumlarından daha uzun bir süre çocukları üzerindeki etkilerini koruduklarından, “toplumsal bağların niteliği” Türk kültürü için önemlidir. Öte yandan, okullar da bireyciliğin çok fazla gelişmesine izin vermeyecek şekilde öğrenciler üzerinde tartışmasız bir denetim gücüne sahiptir (Özbay ve Özcan 2006: 713). Dolayısıyla, bazı toplulukçu değerler ve ilişkiler aynen devam ederken genç ve eğitilmiş yeni kuşak giderek daha bireyci olmaktadır. Bu nedenle Türk sosyal psikologlar, 1990’lı yıllardan itibaren Türk kent kültüründe bireyci ve toplulukçu özelliklerin birarada var olduğuna dikkat çekmişlerdir (Göregenli 1995, İmamoğlu 1998, 2003, Kağıtçıbaşı 2005, Yetim 2003: 301–302).

Araştırmamızdaki Priştina örneğinde ortaya çıkan ve Türkleri de kapsayan Müslüman Kosovalı kültürü, ekolojik ve tarihi faktörlere bağlı olarak Türk kültürüyle karşılaştırılabilir bazı özellikleri paylaşmaktadır. Eski Yugoslavya (1990’lı yıllar öncesi) ile ilgili elde edilen bulgulara göre (Hofstede 1980) Kosova kültürünün toplulukçu olması mümkündür. Bosnalılar, Sırp ve Türklerin yanı sıra ağırlıklı olarak etnik Arnavutlardan oluşan Kosova’da, önceleri baskın Sırp tarafından uygulanan sistematik ayrımcılık, sonraları da Arnavutların körüklediği şiddet ve iç çatışmalar, ülkedeki nüfusu mülteci durumuna düşürmüş, cemaatlerin ve ailelerin parçalanmasına yol açmıştır. Aile birliğini koruyabilenler ise birincil ilişkiler ve ataerkil otorite örüntüsünün önemini koruduğu etnik cemaatlerde yaşamlarını sürdürmeyi yeğlemişlerdir (Anastasijevic 2008, Almqvist ve Broberg 2003).

Öte yandan pek çok araştırma, İngilizce konuşan Kanadalılarda (örneğin, Toronto kentinin bulunduğu Ontario eyaletinde) olduğu üzere, sosyalleşme süresince bireycilik ve bağımsızlığa yapılan vurgu sonucu, bireyci kültürle özgü bir “bireyci yönelim”in varlığına dikkat çekmektedir. Kanada’nın göçmenleri çeken bir ülke olması, bu bireyci yönelimin ortaya çıkmasında etkili olmuştur; çünkü iç göçlerin yanı sıra bir ülkeden bir diğerine doğru olan hareketlilik de bireyciliği yaratmaktadır (Triandis vd. 1990: 1008). Bireyci kültürlerde ne grup beklentilerine ya da hedeflerine uygunluk bir normdur ne de toplulukçu kültürle özgü “başkalarını merkez alan kişilerarası bir yönelim” söz konusudur; standart olan, bireyci kültürlerin “kişiyi merkez alan” özelliğidir (Benjamin vd. 2001: 205, Di Tommaso vd. 2005: 65).

2. Araştırmanın Amacı

Açımlayıcı nitelikteki bu çalışmanın temelinde, bireyci bir kültür (Kanada) ile iki toplulukçu kültürün (Türkiye ve Kosova) risk alma davranışı açısından karşılaştırılması sonucunda kültürel ve cinsiyete dayalı farklılıkların ortaya çıkacağı anlayışı yer almaktadır. Ancak, çalışmanın odak noktasını kültürel bağlam oluşturmaktadır. Bu amaçla, söz konusu ülkelerin ana kentlerinde öğrenim gören üç grup üniversite öğrencisine ilişkin, risk alma ölçeği ile birlikte uygulanan anketin sonuçlarına dayanarak, bir “aile - çevre” profili oluşturulmuştur. Bu profil ile, risk alma davranışıyla ilişkili bazı faktörler her kültür için ayrı ayrı analiz edilmiştir. Araştırmada kardeş sayısı; ebeveynlerin gelirleri, eğitim düzeyleri ve meslekleri gibi demografik özelliklerin yanı sıra ebeveynlerin ergene yaklaşımları; ebeveynlerle ilişkiler; yanlış davranış karşısında ebeveynin duruşu; aile risk faktörleri, okuldaki disiplin; duygusal ilişkiler; arkadaşlık ve kitle iletişim araçlarına erişim gibi değişkenler göz önüne alınmıştır.

3. Araştırmanın Yöntemi

3.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, gönüllülük temelinde seçilen 1151 Türk, Kanadalı ve Kosovalı üniversite öğrencisinden oluşmaktadır.

Ankara örneklemini

Katılımcılar, Ankara’da Hacettepe Üniversitesi’nin farklı bölümlerinde okuyan, yaşları 17-22 arasında değişen ($\bar{X} = 19.9$) 395 öğrenciden (130 erkek, 265 kız) oluşmaktadır.

Toronto örneklemini

Katılımcılar, Toronto Üniversitesi’nin çeşitli bölümlerinde okuyan ve yaşları 17-21 arasında değişen ($\bar{X} = 19.1$) (124 erkek ve 251 kız) 375 öğrenciden oluşmaktadır.

Priştina örneklemini

Priştina Üniversitesi’nin farklı bölümlerinde okuyan ve yaşları 17-20 arasında değişen ($\bar{X} = 18.9$) 381 öğrenci (125 erkek ve 256 kız) katılımcıları oluşturmaktadır.**

Örneklem gruplarının hepsi, cinsiyet, yaş ve bazı demografik değişkenler açısından benzer nitelikler göstermektedir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Risk alma ölçeği

Bayar ve Sayıl (2005) tarafından Türkçe olarak hazırlanan 25 maddeli, tek boyutlu ve 5 basamaklı Likert tipi bir ölçektir. Bu araştırmanın amaçlarına uygun hale getirmek için yazarlar tarafından ölçeğe 3 madde daha eklenmiştir. Ölçeği İngilizceye ve Priştina’da konuşulan yerel dillere uyarlamak** için, ölçek maddelerine, bu dilleri bilen profesyonel çevirmenler tarafından, Türkçeden bu dillere çeviri ve geri-çeviri işlemi uygulanmıştır. Maddelerin dili, uygunluğu ve açıklığı ayrıca bu dili konuşan uzmanlar tarafından denetlenmiştir. Bu çalışmanın iç tutarlık ölçümleri alfa katsayısı olarak (özgün ölçekte alfa = 0.81’dir) Ankara örnekleminde 0.84, Toronto örnekleminde 0.86 ve Priştina örnekleminde ise 0.91 olarak hesaplanmıştır.

Anket

Öğrencilerden, ayrıca, ailesinin demografik özelliklerini, aile geçmişini, aile risk faktörlerini ve kendi alışkanlıkları gibi konuları kapsayan 35 soruluk bir anketi de yanıtlamaları istenmiştir. Türkçe olarak hazırlanan ankete de, risk alma ölçeğine uygulanan aynı çeviri ve geri-çeviri işlemi uygulanmıştır.

3.3. İşlem

Her ülkede, anılan üniversitede ilgili ölçek ve anketler, öğrencilere, izin veren bir hocanın dersinde, gönüllü olan öğrencilere, toplu olarak uygulanmıştır.

4. Araştırmanın Bulguları

Aile - çevre profilini veren frekans dağılımı özet tablolarında (bk. Tablo 1, 2, 3 ve 5) sadece kültürlerarası farkı gösteren değişkenlere yer verilmiştir. Bazı değişkenlere ilişkin yanıtlar, birkaç anlamsız vaka dışında, tek bir şıkta yığıldığı için tablo dışında bırakılmış ve anlamlı bulunanlara metinde değinilmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin ergene yaklaşımları; ebeveynlerle ilişkiler; yanlış davranış karşısında ebeveynin duruşu (bk. Tablo 5); alkollü içki, sigara ve madde kullanımı; okuldaki disiplin; duygusal ilişkiler ve arkadaşlıkla ilgili anket sonuçları (bk. Tablo 3), tartışma bölümündeki analizlerde kullanıldıkları için aşağıdaki aile - çevre profiline eklenmemiştir.

Risk alma davranışlarının görülme sıklığı tablosunda (bk. Tablo 4) da üç kültürdeki risk alma davranışlarının her biri, “hiç” seçeneği için 1, “belirli sıklıkta” seçeneği için 2 rakamları ile kodlanmıştır.

4.1. Anket sonuçlarına göre katılımcıların aile - çevre profili

Toplam örneklemin büyük bir kısmının kentsel bir art alanı olmasına rağmen, Priştinalıların dörtte biri köylerde, geri kalanları ise daha küçük kentlerde yaşamlarının çoğunu geçirmişlerdir (bk. Tablo 1). Ailelerinin ekonomik durumları daha çok “orta düzey” olarak ifade edilmekle birlikte Torontolu örneklem grubunun ekonomik düzeyinin “yüksek” olması dikkat çekmektedir. Katılımcıların çok az bir bölümünün ebeveynleri boşanmış ya da “hayatta değil”dir; boşanma oranı Torontolu ebeveynler arasında % 13 kadardır. Katılımcıların % 80’i, olağan tartışmalar dışında aile içi şiddet bildirmemiştir. Ankaralı ve Priştinalı öğrenciler aileleri ile birlikte yaşarken Torontolu erkek öğrencilerin hatırı sayılır bir kısmı tek başına yaşamaktadır. Priştinalı ve Torontolu katılımcıların kalabalık hanelerden geldikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Yaşanılan Yer, Kardeş Sayısı ve Belirtilen Ekonomik Statünün Ankara, Toronto ve Priştina Örneklemlerine Göre Frekans Dağılımı Özeti

DEĞİŞKENLER		ANKARA (n: 395)					TORONTO (n: 375)					PRIŞTINA (n: 381)					T	%↓			
		K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓	K	%	E			%	T	%↓
En çok yaşanılan yer	Köy	4	1.5	2	1.5	6	1.5	17	6.8	4	3.2	21	5.6	43	16.8	42	33.6	85	22.3	112	9.7
	Kasaba	27	10.2	18	13.9	45	11.4	58	23.1	21	16.9	79	21.0	6	2.3	12	9.6	18	4.7	142	12.3
	Küçük kent	57	21.5	18	13.9	75	19.0	66	26.3	29	23.4	95	25.3	190	74.2	61	48.8	251	65.9	421	36.6
	Büyük kent	173	65.3	90	69.2	263	66.6	96	38.2	57	46.0	153	40.8	2	0.8	3	2.4	5	1.3	421	36.6
	Başka bir ülkede yaşamış	4	1.5	2	1.5	6	1.5	14	5.6	13	10.5	27	7.2	15	5.9	7	5.6	22	5.8	55	4.8
Kardeş sayısı	Tek kardeşi var	141	53.2	76	58.4	217	54.9	125	49.8	46	37.1	171	45.6	115	44.9	55	44.0	170	44.6	558	48.5
	İki kardeşi var	62	23.4	24	18.5	86	21.8	74	29.5	41	33.1	115	30.7	81	31.7	48	38.4	129	33.9	330	28.7
	Üç ve daha fazla kardeşi var	41	15.5	14	10.8	55	13.9	35	13.9	30	24.2	65	17.3	53	20.7	12	9.6	65	17.1	185	16.1
	Kardeşi yok	21	7.9	16	12.3	37	9.4	17	6.8	7	5.6	24	6.4	7	2.7	10	8.0	17	4.4	78	6.7
Belirtilen ekonomik statü	Orta düzeyin altında	19	7.2	9	6.9	28	7.1	9	3.6	7	5.6	16	4.3	31	12.1	22	17.6	53	13.9	97	8.4
	Orta	173	65.3	86	66.2	259	65.6	98	39.0	56	45.2	154	41.1	201	78.5	87	69.6	288	75.6	701	60.9
	Orta düzeyin üstünde/ yüksek	73	27.5	35	26.9	108	27.3	144	57.4	61	49.2	205	54.6	24	9.4	16	12.8	40	10.5	353	30.7

Üç kültürde de babanın eğitim düzeyinin anneninkinden daha yüksek olduğu görölmektedir (bk. Tablo 2). Ancak, Torontolu annelerin çoğu, teknik okul ya da üniversite mezuniyetleri nedeniyle, örneklemdaki diğer annelerden daha yüksek bir eğitim düzeyine sahiptirler. Aynı durum Torontolu babalar için de söz konusudur. Ebeveynlerin her ikisinin de eğitim düzeyinin en düşük olduğu grup ise Priştinalı öğrenciler olup genel olarak anneler ilköğretim, babalar ise ortaokul mezunudur. Ankaralı ve Priştinalı annelerin yarısından çoğu evhanımdır; geriye kalanlar ise ya ofis ağırlıklı “beyaz yakalı işler” de (Ankaralılar) ya da sanayide işçi (Priştinalılar) olarak çalışmaktadırlar (bk.

Tablo 2). Torontolu anneler arasında kariyer sahibi olanlar çoğunlukta olmakla birlikte, “beyaz yakalı işler”de ya da beden gücü gerektiren işlerde çalışanlar da bulunmaktadır. Torontolu ve Ankaralı babaların ise ya avukat, doktor vb. gibi “serbest” meslek sahibi oldukları ya da “beyaz yakalı işlerde” çalıştıkları rapor edilirken Priştinalı babaların genellikle beden gücü gerektiren işlerde çalıştıkları, geriye kalanların da memur oldukları belirlenmiştir.

Tablo 2: Ebeveyn Eğitimi ve Mesleğinin Ankara, Toronto ve Priştina Örneklemelerine Göre Frekans Dağılımı Özeti

DEĞİŞKENLER		ANKARA (n: 395)						TORONTO (n: 375)						PRİŞTİNA (n: 381)						T	%↓
		K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓		
Annenin eğitimi	İlkokul	82	31.0	29	22.2	111	28.1	3	1.2	0	0	3	0.8	93	36.3	56	44.8	149	39.1	263	22.8
	Ortaokul	17	6.4	16	12.3	33	8.4	8	3.2	6	4.8	14	3.7	63	24.6	26	20.8	89	23.4	136	11.8
	Lise	88	33.2	40	30.8	128	32.4	64	25.5	22	17.8	86	23.0	66	25.8	29	23.2	95	24.9	309	26.9
	Yüksek okul/ teknik okul	18	6.8	9	6.9	27	6.8	59	23.5	36	29.0	180	48.0	24	9.4	7	5.6	31	8.2	238	20.7
	Üniversite/ lisansüstü	60	22.6	36	27.8	96	24.3	117	46.6	60	48.4	92	24.5	10	3.9	7	5.6	17	4.4	205	17.8
Babanın eğitimi	İlkokul	36	13.5	17	13.1	53	13.4	6	2.4	1	0.8	7	1.8	22	8.6	11	8.8	33	8.7	93	8.1
	Ortaokul	22	8.3	12	9.2	34	8.6	8	3.2	5	4.0	13	3.5	52	20.3	32	25.6	84	22.0	131	11.4
	Lise	68	25.7	34	26.2	102	25.8	54	21.5	22	17.7	76	20.3	77	30.1	22	17.6	99	26.0	277	24.1
	Yüksek okul/ teknik okul	24	9.1	9	6.9	33	8.4	51	20.3	22	17.7	151	40.3	51	19.9	24	19.2	75	19.7	259	22.5
	Üniversite/ lisansüstü	115	43.4	58	44.6	173	43.8	132	52.6	74	59.7	128	34.1	54	21.1	36	28.8	90	23.6	391	33.9
Anne	Evkadını	145	54.8	67	51.5	212	53.7	45	17.9	35	28.3	80	21.3	175	68.3	85	68.0	260	68.2	552	48.0
	Mavi yaka işçi (vasıflı/vasıfsız)	18	6.8	12	9.3	30	7.6	41	16.3	19	15.3	60	16.0	38	14.9	15	12.0	53	13.9	143	12.4
	Toprak sahibi çiftçi veya üretici	1	0.4	0	0	1	0.3	11	4.4	3	2.4	14	3.7	0	0	1	0.8	1	0.3	16	1.4
	Beyaz yaka işçi (memur dahil)	51	19.2	28	21.5	79	20.0	57	22.7	32	25.8	89	23.7	18	7.0	6	4.8	24	6.3	192	16.7
	Serbest (avukat, doktor...)	8	3.0	6	4.6	14	3.5	79	31.5	30	24.2	109	29.1	13	5.1	9	7.2	22	5.8	145	12.6
	Başka (çoğu emekli)	42	15.8	17	13.1	59	14.9	18	7.2	5	4.0	23	6.2	12	4.7	9	7.2	21	5.5	103	8.9
Baba	Çalışmıyor	8	3.0	7	5.4	15	3.8	5	2.0	3	2.4	8	2.1	24	9.4	8	6.4	32	8.4	55	4.8
	Mavi yaka işçi (vasıflı/vasıfsız)	52	19.7	24	18.5	76	19.2	38	15.1	19	15.3	57	15.2	93	36.3	40	32.0	133	35.0	266	23.1
	Toprak sahibi çiftçi veya üretici	4	1.5	3	2.3	7	1.8	18	7.2	13	10.5	31	8.3	6	2.3	4	3.2	10	2.6	48	4.2
	Beyaz yaka işçi (memur dahil)	74	27.9	32	24.6	106	26.8	54	21.5	26	21.0	80	21.3	38	14.9	14	11.2	52	13.6	238	20.7
	Serbest (avukat, doktor...)	57	21.5	29	22.3	86	21.8	111	44.2	55	44.3	166	44.3	70	27.3	37	29.6	107	28.1	359	31.1
	Başka (çoğu emekli)	70	26.4	35	26.9	105	26.6	25	10.0	8	6.5	33	8.8	25	9.8	22	17.6	47	12.3	185	16.1

Katılımcılarda aile risk faktörleri cinsiyete ve kültüre göre farklılık göstermektedir. Torontolu kız öğrenciler sigaraya en az maruz kalan gruba (% 35) gi-

erken bu oran Ankaralı kız öğrencilerde, çevrelerinde çok fazla sayıda sigara içen kişinin bulunması nedeniyle, % 86 civarına çıkmaktadır (bk.Tablo 3). Ailede alkol sorunu (% 10) ve uyuşturucu bağımlılığı (% 15) yaşayanların sadece Torontolular olduğu anlaşılmaktadır. Önemsenmeyecek bir orandaki Priştinalı ve Ankaralı öğrenciler, sorunlardan kaçma, kafayı bulma ya da merak gibi nedenlerle marihuana, eroin ya da ekstasi denemiş olduklarını belirtmişlerdir. Oysa Torontolu öğrencilerin yarısı uyuşturucu (marihuana) kullanmaktadır (bk. Tablo 3).Yine, akıl hastalığının ya da bir suçtan hüküm giymenin Ankaralı ve Priştinalı aileler arasında çok ender görülmesine karşın Torontolu ailelerde daha sıkça ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılar arasında kitle iletişim araçlarına erişim boyutunda da cinsiyet ve kültür bakımından farklılıklar vardır (bk. Tablo 3). Gazete okuma ve televizyon seyretme oranının Torontolu öğrenciler arasında en düşük düzeyde olmasına karşın internet kullanımının bu örneklem grubunda en yüksek düzeyde bulunması dikkat çekmektedir. Ankaralı öğrenciler (% 70) Priştinalı öğrencilerden daha düzenli olarak gazete okurlarken, bu iki kültürdeki öğrencilerin sadece yarısı kadarının sürekli internet bağlantısı vardır. Ancak, Ankaralı kız öğrencilerin yarısı düzenli olarak internet kullanırken Priştinalı örneklemde internet kullanımına daha fazla açık olanlar erkek öğrencilerdir. Ayrıca, Priştinalı öğrencilerin diğer iki örneklem grubunun çok üzerinde bir oranda (% 81) televizyon izledikleri belirlenmiştir.

Tablo 3: Sigara İçilme Ortamı, Madde Kullanımı, Disiplin Cezası, Arkadaşlık İlişkileri ve Kitle İletişim Araçlarına Erişimin Ankara, Toronto ve Priştina Örneklemelerine Göre Frekans Dağılımı Özeti

DEĞİŞKENLER		ANKARA (n: 395)						TORONTO (n: 375)						PRIŞTINA (n: 381)						T	%↓
		K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓		
Aile üyeleri		59	22.3	26	20.0	85	21.5	34	13.5	9	7.3	43	11.5	32	12.5	10	8.0	42	11.1	170	14.8
Arkadaşları		56	21.1	36	27.7	92	23.3	30	12.0	19	15.3	49	13.1	31	12.1	14	11.2	45	11.8	186	16.2
Herkesi içeriyor		100	37.7	61	46.9	161	40.8	24	9.6	80	64.5	104	27.7	115	44.9	51	40.8	166	43.6	431	37.4
Çevresinde sigara içen yok		50	18.9	7	5.4	57	14.4	163	64.9	16	12.9	179	47.7	78	30.5	50	40.0	128	33.5	364	31.6
Disiplin cezası	almış	21	7.9	13	10.0	34	8.6	54	21.5	69	55.6	123	32.8	22	8.6	28	22.4	50	13.1	207	17.9
	almamış	244	92.1	117	90.0	361	91.4	197	78.5	55	44.4	252	67.2	234	91.4	97	77.6	331	86.9	944	82.1
Uyşunc umade	kullanıyor	5	1.9	0	0	5	1.3	99	39.4	62	50.0	161	42.9	5	2.0	7	5.6	12	3.2	178	15.5
	kullanmıyor	260	98.1	130	100	395	98.7	152	60.6	62	50.0	214	57.1	251	98.0	118	94.4	369	96.8	973	84.5
Hencins arkadaşlarla ilişki	Orta	35	13.2	11	8.5	46	11.7	23	9.2	7	5.7	30	8.0	10	3.9	10	8.0	20	5.2	96	8.3
	İyi	177	66.8	85	65.4	262	66.3	165	65.7	83	66.9	248	66.1	97	37.9	58	46.4	155	40.7	665	57.8
	Mükemmel	53	20.0	34	26.2	87	22.0	63	25.1	34	27.4	97	25.9	149	58.2	57	45.6	206	54.1	390	33.9
Karşı cins arkadaşlarla ilişki	Orta	49	18.5	25	19.2	74	18.8	26	10.4	14	11.3	40	10.7	32	12.5	15	12.0	47	12.3	161	14.0
	İyi	162	61.1	71	54.6	233	58.9	177	70.5	85	68.5	262	69.8	142	55.5	42	33.6	184	48.3	679	59.0
	Mükemmel	54	20.4	34	26.2	88	22.3	48	19.1	25	20.2	73	19.5	82	32.0	68	54.4	150	39.4	311	27.0
	Romantik ilişkisi var	115	43.4	50	38.5	165	41.8	120	47.8	39	31.5	159	42.4	85	33.2	43	34.4	128	33.6	452	39.3
	Romantik ilişkisi yok	150	56.6	80	61.5	230	58.2	131	52.2	85	68.5	216	57.6	171	66.8	82	65.6	253	66.4	699	60.7
Çeşitli okuluğu	Ara sıra	99	37.3	39	30.0	138	34.9	188	74.9	78	62.9	266	70.9	148	57.8	84	67.2	232	60.9	636	55.3
	Sık sık – Her zaman	166	62.7	91	70.0	257	65.1	63	25.1	46	37.1	109	29.1	108	42.2	41	32.8	149	39.1	515	44.7
İnternet kullanımı	Ara sıra	50	18.9	19	14.6	69	17.5	5	1.9	5	4.1	10	2.7	108	42.2	18	14.4	126	33.1	205	17.8
	Sık sık	91	34.3	49	37.7	140	35.4	29	11.6	20	16.1	49	13.1	87	34.0	50	40.0	137	35.9	326	28.3
	Her zaman	124	46.8	62	4.7	186	47.1	217	86.5	99	79.8	316	84.2	61	23.8	57	45.6	118	31.0	620	53.9
Televizyon izleme	Ara sıra	155	58.4	80	61.6	235	59.5	126	50.2	61	49.2	187	49.9	50	19.5	21	16.8	71	18.6	493	42.8
	Sık sık – Her zaman	110	41.5	50	38.4	160	40.5	125	49.8	63	50.8	188	50.1	206	80.5	104	83.2	310	81.4	658	57.2

4.2. Risk alma davranışlarının görülme sıklığı

Risk alma davranışlarının görülme sıklığı tablosundan (bk. Tablo 4), anlaşıldığı üzere, ehliyetsiz araç kullanımı Priştinalı ve Torontolu öğrenciler arasında daha sıklıkla görülmektedir. Ayrıca, Torontolu öğrencilerin ebeveyn araçlarını izinsiz kullanma, hız limitini aşma ve muhtemelen, alkolün etkisinde iken araç kullanma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Ankaralı ve Torontolu öğrenciler, emniyet kemeri takmadan araç kullanmakta, hatta emniyet kemeri kullanımını önemsememekte ve yaya geçitlerini kullanmamayı yeğlemektedirler. Priştinalı öğrenciler için alkolün etkisinde olan bir sürücünün kullandığı arabada bulunmak ya da sigara ve alkollü içki kullanmak çok nadir rastlanan bir durumdur. Oysa sigara kullanımı Ankaralı öğrenciler arasında oldukça yaygındır.

Üç kültürde de öğrencilerin karşı cinsten arkadaşları bulunmakla birlikte Priştinalı öğrencilerin yalnızca yarısı ebeveynleri tarafından onaylanmayan arkadaşları olduğunu rapor etmişlerdir. Çoğu olumsuz risk alma davranışları sayılan riskli cinsel ilişkiye girme, cinsel taciz, gece geç saatlere kadar dışarıda kalma, uyuşturucu ve alkol kullanma, uygunsuz şekilde giyinme, tehlikeli sporlar (su kayağı, rüzgar sörfü, dağcılık, dalgıcılık, vb.) yapma ve kumar oynama gibi davranışların en yüksek görüldüğü grup Torontolu öğrencilerdir. Ankaralı öğrenciler ise gerektiğinden fazla para harcama, eğlencesine ya da video oyunlarında parayla iddiaya tutuşma ve kumar oynama gibi heyecan içeren risk alma davranışları ile Torontoluları izlemektedir. Örneklemin tümünde gaz, balı ve uhu koklamak ya da intihara teşebbüs etmek gibi risk alma davranışları çok düşük düzeydedir. Korunma amacıyla çakı, bıçak vb. gibi kesici aletleri taşımak yaygın bir risk alma davranışı olmayıp Priştinalı ve Ankaralı öğrenciler arasında az da olsa karşılaşılan bir durumdur. Ancak, diğer iki kültürle karşılaştırıldığında Ankaralı öğrencilerin kavgaya karışmaktan çekindikleri görülmektedir. Sınavda kopya çekmenin Priştinalı ve Ankaralı öğrencilerde, otostopun Ankaralı öğrencilerde, siyasi toplantılara katılımın ise Kosovalı öğrencilerde daha sıklıkla görülen risk alma davranışları olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Risk Alma Davranışlarının Ankaralı, Torontolu ve Priştinalı Öğrenciler Arasında Görülme Sıklığı

Risk alma davranışları	ANKARA		TORONTO		PRIŞTINA	
	Sıklık oranı		Sıklık oranı		Sıklık oranı	
	Hiç	Belirli sıklıkta (Bazı durumlarda her zaman)	Hiç	Belirli sıklıkta (Bazı durumlarda her zaman)	Hiç	Belirli sıklıkta (Bazı durumlarda her zaman)
1 Ailenin onaylamadığı kişilerle arkadaş olmak	20.5	79.5	22.4	77.6	47.5	52.5
2 Karşı cinsle arkadaşlık etmek	2.3	97.7	8.8	91.2	6.8	93.2
3 Korunmak için bıçak/çakı vb. aletler taşımak	88.9	11.1	93.1	6.9	86.4	13.6
4 Ehliyetsiz araba kullanmak	84.6	15.4	73.9	26.1	74.8	25.2
5 Gaz veya uhu koklamak	91.4	8.6	96.3	3.7	92.4	7.6
6 Siyasi toplantılara katılmak	78.5	21.5	71.2	28.8	68.8	31.2
7 Gereğinden çok para harcamak	11.4	88.6	4.5	95.5	16.0	84.0
8 Eğlencesine ve atari salonlarında para harcamak	55.9	44.1	63.5	36.5	46.7	53.3
9 Uygunsuz şekilde giyinmek	79.7	20.3	49.3	50.7	71.7	28.3
10 Yaya geçidini kullanmadan karşıya gecmek	8.1	91.9	4.8	95.2	29.1	70.9
11 Anne veya babanın izni olmadan ebeveynlere ait arabayı kullanmak	84.6	15.4	65.1	34.9	82.4	17.6
12 Riskli cinsel ilişkiye girmek	84.1	15.9	51.7	48.3	84.8	15.2
13 Emniyet kemeri takmadan araba kullanmak	55.4	44.6	48.3	51.7	65.4	34.6
14 Kumar oynamak	82.0	18.0	51.5	48.5	86.9	13.1
15 Sarhoş birisinin kullandığı arabaya binmek	57.0	43.0	59.2	40.8	74.3	25.7
16 Şişara kullanmak	65.3	34.7	58.7	41.3	80.8	19.2
17 Hız sınırını aşarak araba kullanmak	71.6	28.4	9.9	90.1	66.4	33.6
18 Başkalarıyla fiziksel kavgalara girişmek	62.5	37.5	55.5	44.5	55.6	44.4
19 Gece eve geç gelmek	22.3	77.7	3.7	96.3	44.1	55.9
20 Cinsel tacizde bulunmak	97.0	3.0	54.7	45.3	93.7	6.3

21	İçkili araba kullanmak	89.4	10.6	79.7	20.3	93.7	6.3
22	Otostop yapmak	50.1	49.9	87.5	12.5	78.5	21.5
23	Arabada emniyet kemeri takmamak	24.3	75.7	49.3	50.7	63.8	36.2
24	Alkollü içki kullanmak	40.0	60.0	7.7	92.3	73.8	26.2
25	Tehlikeli sporlar (dağcılık, su kayağı, rüzgar sörfü, dalgalılık) yapmak	59.5	40.5	35.5	64.5	61.2	38.8
26	Sınavda kopya çekmek*	20.3	79.7	61.6	38.4	35.4	64.6
27	Uyuşturucu madde kullanmak*	95.4	4.6	51.7	48.3	95.8	4.2
28	İntihar girişiminde bulunmak*	94.2	5.8	94.9	5.1	91.1	8.9

* Bu maddeler Bayar ve Sayıl'ın (2005) geliştirdikleri Risk Alma Davranışı Ölçeği'nde yer almamaktadır.

4.3. Risk alma davranışında kültürlerarası farklılıklar

Gençlerin risk alma davranışlarıyla ilgili cinsiyet ve kültürlerarası farklılıkları incelemek üzere, 3 (Kültür: Ankara, Toronto ve Priştina) X 2 (Cinsiyet: Kız ve Erkek) ANOVA kullanılmıştır. Kültür [$F(2,1145) = 32.93, p < 0.001, \eta^2 = 0.05$] ve cinsiyet [$F(1,1145) = 161.47, p < 0.001, \eta^2 = 0.12$] temel etkileri anlamlı bulunmuştur. Aynı zamanda, kültür ve cinsiyet ortak etkisi de anlamlı düzeydedir [$F(2,1145) = 11.02, p < 0.001, \eta^2 = 0.02$]. Risk alma davranış sıklığı her ne kadar üç kültürde de düşük olarak gözlenirse de, bulgular Toronto örnekleminde ($\bar{X} = 1.99, SD = 0.43$), Ankara ($\bar{X} = 1.78, SD = 0.39$) ve Priştina ($\bar{X} = 1.68, SD = 0.54$) örneklemlerine kıyasla, daha yüksek risk alma davranışı sergilendiğini ortaya koymuştur. Cinsiyet açısından bakıldığında ise erkek öğrencilerin risk alma davranışlarının ($\bar{X} = 2.04, SD = 0.65$) kız öğrencilerin risk alma davranışlarından ($\bar{X} = 1.52, SD = 0.37$) daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ortak etki ortalamalarının karşılaştırılmasından elde edilen sonuçlar, Torontolu kız öğrencilerin ($\bar{X} = 1.92, SD = 0.39$), Ankaralı ($\bar{X} = 1.68, SD = 0.32$) ve Priştinalı ($\bar{X} = 1.52, SD = 0.37$) kız öğrencilerden daha fazla risk aldığını ortaya koymuştur. Buna koşut bir biçimde, Torontolu erkek öğrenciler ($\bar{X} = 2.12, SD = 0.46$) de, Ankaralı erkek öğrenciler ($\bar{X} = 1.99, SD = 0.44$) ve Priştinalı erkek öğrenciler ($\bar{X} = 2.02, SD = 0.65$) ile karşılaştırıldığında, en yüksek düzeyde risk alma davranışı göstermektedirler. Ayrıca, Priştinalı kız öğrencilerin, Ankaralı kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha düşük risk alma davranışı sergiledikleri de gözlenmiştir. Ancak, kız öğrencilerden farklı olarak, Priştinalı erkek öğrencilerin ($\bar{X} = 2.02, SD = 0.65$) risk içeren eylemlere katılımı daha yüksek düzeydedir.

Tartışma ve Sonuç

Daha önceki çalışmalara benzer bir biçimde (Byrnes vd. 1999), toplulukçu ya da bireyci bir kültürün üyesi olmaya bağlı olarak, uygulanan risk alma ölçeğinde bir cinsiyet farkı açıkça görülmüştür. Kültür ve cinsiyete dayalı bu farklılığın olası nedenlerinden birini, kültürel bağlamı belirleyen anket sonuçlarıyla da desteklendiği üzere, ebeveynlerin yanlış davranışa karşı yaklaşımları ve yeğledikleri yaptırımlarda aramak mümkündür (bk. Tablo 5).

Torontolu ebeveynlerin yarısından fazlası, çocuklarının yanlış bir davranışına karşı tepkilerini sözel tacizle (bağırma, sövme, aşağılama, vb.) ifade etmektedirler. Oysa Ankaralı ve Priştinalı ebeveynler çocuklarıyla, özellikle kızlarıyla, konuşma ya da onları ikna etme yollarına başvurmakta ve zıtlasmayı ya da isyankârlığı provoke etmeden gençlerin toplum normlarına uyumlu davranmalarını sağlamaktadırlar. Ayrıca, otoriter ebeveynlerin, özellikle otoriter bir baba figürünün olması (Torontolu ve Priştinalı ebeveynler arasında % 30-33), bazı öğrencilerin ebeveynlerine yabancılaşmalarında bir etken olabilir. Bu ebeveynler, kuralların ihlal edilmesi durumunda genellikle oğullarına karşı sözel taciz ya da yasaklama gibi yaptırımlar uygulamaktaydılar.

Ancak bu tür tutumları üç kültür için de geçerli olabilecek olumsuz ebeveyn davranışları şeklinde yorumlamamaya dikkat edilmelidir, çünkü toplulukçu kültürlerde otoriter ebeveynler “kötü” ya da “soğuk” olarak algılanmayabilirler. Yine bu konudaki çalışmalar, bireylerin birbirine bağlılığının ön plana çıktığı kültürlerde, örneğin toplulukçu kültürlerde olduğu üzere, otoriter ebeveynleri, “olumsuz etkiler”, “psikolojik endişe durumu” ve “olumsuz aile dinamiği” ile ilişkilendirmektedir (Sorkhabi 2005: 554).

Diğer taraftan, üç kültürde de “demokratik” yaklaşımı benimsemiş çok sayıda ebeveynin bulunması, kültürlerarası anlamlı bir farklılığa dikkati çekmektedir. Örneklemdaki Priştinalı aileler, Ankaralı ailelere kıyasla daha geleneksel bağlara sahip olup “demokratik” ebeveyn sıralamasında en düşük değerleri göstermişlerdir. Üç kültürün en “demokratik” ebeveynleri Ankaralıları olmakla birlikte Ankara örnekleminde geleneksel otoriter ebeveynler de az değildir. Türkiye ve Amerika’da geç ergenlik döneminde kimlik gelişimini karşılaştırmalı olarak inceleyen bir çalışma (Taylor ve Oskay 1995) Türk ebeveynlerin Amerikalı ebeveynlerden daha otoriter olduklarını ortaya koymuştur. Batıdaki modern yaklaşımların benimsenmesiyle ülkemizde son zamanlarda ortaya çıkan “demokratik” ebeveynler, Türkiye’nin geçiş dönemindeki bir toplum olduğunun bir göstergesidir (Sümer ve Güngör 1999). Toronto örnekleminde ise ailelerin en az yarısında, ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin otoriter davranışları benimsedikleri görülmüştür. Bu durum, İngilizce konuşan Kanadalıları konu edinmiş olan araştırmalarda da belirtildi-

ği üzere, göçmenlerden oluşan bir toplumda aile değerlerini koruma endişesinin bir yansıması olabilir (Benjamin vd. 2001: 205).

Priştinalı kız öğrenciler, ebeveyn ile en fazla iletişimde bulunan grup olup genelde aileleri ile ilişkilerini “mükemmel” olarak nitelendirmelerine rağmen anneleriyle daha yakın ilişki içinde (% 62.5) olduklarını ifade etmişlerdir (bk. Tablo 5). Bu durum, Kosova’daki aile ilişkilerinin araştırılması gereken bir konu olabileceğini düşündürmektedir. Ebeveyn ile ilişkilere verilen “mükemmel” yanıt oranı, Ankaralı öğrenciler arasında bir düşüş göstererek Torontolu öğrencilerde en düşük düzeyde kalmaktadır. Toronto örneğinde ebeveynler ile ilişkiler konusundaki soruya verilen yanıtların % 55 kadarı “iyi”nin ötesine geçememiştir. Ankaralı ve Priştinalı öğrenciler için ebeveyn-ergen ilişkisi, toplulukçu kültürlerle özgü “başkalarını merkez alan kişilerarası yönelim” ve kadınların bu tür bir yönelime daha fazla maruz kalmaları ile açıklanabilir (Di Tommaso vd. 2005: 64–65). Ankara ve Priştina örneklerinde bu soruya verilen yanıtın arkasında yatan nedenler arasında, bu kültürlerde kızların ailelerinin yakın gözetimi altında tutulmaları ve kızların toplumdaki hiyerarşiye boyun eğerek kadınlara biçilen rolleri benimsemiş olmaları bulunabilir. Kosova halkı travma sonrası stres belirtilerinden hala kurtulamamış olsa da aileler, çocuklarıyla küçüklüklerinden itibaren geliştirdikleri yakınlığı sürdürmeye devam ettirmektedirler (Cole ve Brown 2002). Bu, büyük bir olasılıkla Kosova örneğinde hakim olan küçük topluluk yaşamındaki birincil ilişkilere verilen önemden kaynaklanmaktadır. Etnik çatışma ve tecritin grup içi ilişkileri ve bağlılığı güçlendirmiş olması da bir neden olabilir.

Risk alma davranışları verilerine de yansıyan kadının konumu, beklentilerimizle uyumaktadır. Risk alma davranışı, bireyci kültürde (Kanada) ve üç kültürün erkekleri arasında en yüksek düzeyde bulunmuştur (bk. Tablo 4). Kanadalı erkek öğrencilerin riskli davranışlara daha eğilimli oldukları, Kanadalı kız öğrencilerin ise bu tür davranışlarda Kosovalı ve Türk kız öğrencileri geride bıraktıkları gözlenmiştir. Bu durum okulda yaşanan disiplin sorunlarında da görülmektedir. Bu tür cezalarda Kanadalı öğrenciler başı çekmekte, onları Kosovalı erkek öğrenciler izlemektedir (bk. Tablo 3). Torontolu örneklem grubu ile ilgili bu bulguların “Batılı bireyciliğe özgü ben merkezlik” den (Di Tommaso vd. 2005: 64) kaynaklandığı düşünülebilir.

Daha detaylı araştırmalar gerektiren, Kosovalı erkek öğrenciler arasındaki risk alma eğiliminin nedenleri, ebeveynlerin sorunlara yaklaşımı ya da ergenlerin çocukluklarında geçirdikleri travmalar nedeniyle ebeveynlere yabancılaşmaları da olabilir (Almqvist ve Broberg 2003). Bir başka neden olarak da etnik ayrımcılık aklı gelmektedir. Türk erkek öğrenciler arasındaki risk alma eğilimi, erkek üniversite öğrencilerinin heyecan arama ölçeğinde yüksek puan aldığı bir başka araştırma ile de desteklenmektedir (Öngen 2007).

Priştinalı ğrencilerin neredeyse yarısının ailelerinin onaylamadığı kişilerle arkadaşlık etmemesi (bk. Tablo 4), dolayısıyla ilişki kurdukları arkadaşlarını başlarını derde sokmayacak insanlar arasından seğme olasılığı, bu gruptaki düşük risk alma davranışlarına bir başka ağılım getirmektedir.

Cinsiyet açısından bakıldığında, Ankaralı ve Priştinalı kız öğrencilerin, ebeveynleriyle yoğun ilişkilerine karşın, erkek öğrencilere kıyasla, arkadaşları ile daha az ilişkileri bulunmaktadır (bk. Tablo 3). Bu durumun, kadını eve bağlayan ve daha aile merkezci kılan Müslüman kültürün toplulukęu değerlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğrencilerin, hemcinsleri ve karşı cinsle olan ilişkileri hakkındaki yanıtları, bu bulguyu desteklemektedir. Torontolu ğrencilerin çoğunluğu, her iki cinsle de olan ilişkilerini "iyi" olarak değerlendirmekle birlikte karşı cinsle daha yakın ilişkiler içinde olduklarını belirtmişlerdir (bk. Tablo 3). Bu eğilim kendi hemcinsleri ile açık ya da gizli bir rekabeti düşündürmektedir. Aynı durum Ankaralı ğrenciler için de geğerliyen, Priştinalı kız öğrenciler hemcinsleri ile daha iyi ilişkiler geliştirdiklerini ancak karşı cinsle olan ilişkilerinde daha ęekingen olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, Kosova kültüründe kadının statüsüne ilişkin normlardan kaynaklanabilir. Priştinalı erkek öğrenciler ise tam tersi bir durum sergileyerek, Torontolu ve Ankaralı erkek öğrenciler gibi, hemcinsleri ile olan ilişkilerinde daha az rahat olduklarını belirtmişlerdir. Ancak, "arkadaşlık dinamiği", kültürden kültüre farklılık gösterebileceği (Benjamin vd. 2001: 204) için bu raporların dikkatle ele alınmasında fayda vardır.

Öğrencilerin neredeyse tamamı, geğmişte ya da halihazırda, kız/erkek arkadaş edinerek duygusal bir ilişkiye girmiştir (bk. Tablo 3 ve 4). Priştina rneklemine dekiler, diğerleri ile kıyaslandığında, karşıt cinsle yaşadıkları iyi ilişkilere rağmen, duygusal ilişkiye girme konusunda oldukęa ęekingen davranmışlardır. Ankaralı ve Torontolu ğrencilerin de yalnızca % 42'si araştırma sırasında duygusal bir ilişkilerinin olduğunu söylemiştir. Kent yaşamında ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki Türk ğrenciler arasında kız/erkek arkadaşa sahip olmak kabul edilen bir durum olmakla birlikte (Bayar ve Sayıl 2005: 675), Türk ğrencilerin bu duygusal ilişkiyi cinsel boyuta taşıma ihtimali oldukęa düşüktür. Evlilik bağı dışında cinselliği engelleyerek bekarete bir değer yükle-yen (Cindoğlu 1997) ataerkil uygulamalar ve İslami değerler kadının cinselliğini denetim altında tutmaktadır (Duyan ve Duyan 2005, İlkkaracan 1998). Evlilik ncesi cinsellikten kaçınma, Türk niversite ğrencilerinin sağlık risklerine ilişkin bir ęalıřma ile de desteklenmektedir. Bu ęalıřma, niversite ğrencilerinin yalnızca yaklaşık % 25'inin cinsel ilişki yaşadığını ve bu grubun neredeyse yarısının bu konudaki bilgisizlikleri nedeniyle cinsel ilişki sırasında korunmayı ihmal ettiklerini ortaya koymuştur (Bülbül vd. 2008). Bu nedenle,

ölçekteki riskli cinsel ilişkiye girme maddesindeki en düşük oranlar Türk ve Kosova kültürlerinde görülmüştür.

Priştina örneklem grubunun alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımı ile ilgili ölçek maddelerinde en düşük oranda kalmasında (bk. Tablo 3 ve 4), bu öğrencilerin yaşamış ya da yaşamakta oldukları yerleşim biriminin bir etkisi olması mümkündür. Bu durum, topluluk üyeleri üzerinde güçlü bir toplumsal denetim olduğunu ve ebeveynlerin çocuklarını yakından takip ettiğini akla getirmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin düşük eğitim ve düşük sosyo-ekonomik seviyelerine rağmen, sözel taciz ve fiziksel cezalar (çoğunlukla dayak) Priştinalı ailelerde en düşük düzeyde görülmektedir (bk. Tablo 5). Bu da, dikkati bir kez daha araştırılması gereken Kosova aile yapısına çekmektedir çünkü Türkiye’de yapılmış olan bir araştırma (Burcu 2003) olumsuz aile dinamiğinin neticelerini gözler önüne sermektedir. Söz konusu çalışma, kırsal kesimden göç etmiş, muhafazakar ve düşük sosyo-ekonomik gruba giren ailelerden gelen ve hem çalışıp hem okuyan çocukların, evlerinde ve işyerlerinde maruz kaldıkları dayak ve sözel taciz ile başa çıkabilmek için çareyi madde kullanımında (tiner, eroin, esrar) bulduklarını ortaya koymaktadır. Bu eğilim, Türkiye’de özellikle düşük sosyo-ekonomik düzeydeki muhafazakar ailelerde çocuklara fiziksel şiddet uygulamanın bir norm haline geldiğini, ancak daha yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde bu şiddetin azaldığını gösteren sınırlı sayıda yayınlara da desteklenmektedir.

Öte yandan, belirli kısıtlamalar bu çalışmanın sonuçlarının genelleştirilmesini etkileyebilir. Öncelikle, seçilen örneklem söz konusu kentlerdeki kız ve erkek öğrencilerin tamamını temsil etmemektedir. Ayrıca, katılımcıları sosyo-ekonomik statülerine ve demografik niteliklerine göre belirlemek de mümkün olmamıştır. Örneğin, Ankaralı örneklem grubu, Türkiye’de yürütülen diğer çalışmalarda da olduğu üzere (Selçuk vd. 2005: 9) yalnızca üniversite birinci sınıf öğrencisi olma kriterine göre seçilmiştir. Eğer bu araştırma Ankara’nın ekonomik açıdan yoksun semtlerindeki gençler arasında gerçekleşmiş olsaydı sonuçlar farklı çıkabilirdi. Bunun yanı sıra, bulguların bazıları, Ankaralı örneklem grubunun otostop ile ilgili maddesine ilişkin bulgularda olduğu üzere, vakaya özgü olabilir. Otostop yapma sıklığının Ankara’daki bir üniversite için yüksek çıkma nedeni araştırıldığında, bunun aslında çok da şaşırtıcı olmadığı anlaşılmıştır. Kampus ile kent arasındaki ücretsiz servisin kaçırılması ve ulaşım para harcama imkânının sınırlı olması gibi nedenlerle, genelde üniversite personelinin ya da kampus girişinde denetimden geçmiş birinin aracında otostop yapmanın aslında pratik ve çok da riskli olmayan bir çözüm olduğu görülmüştür.

Çeşitli çalışmalarda da dikkat çekildiği üzere, tek yöntemle ya da kişisel beyana dayalı yöntem yolu ile veri toplama da çalışmanın yapısal geçerliliğini etkile-

mektedir. Ancak, kişisel beyana dayalı veri toplamanın, katılımcının kimliği saklı kaldığı sürece, hassas konularda daha rahat cevap verilmesini sağladığı için, örneğin, toplumsal beğenirlik yanlılığının ortadan kalkması gibi, kendine özgü yararları da bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmada elde edilen ön bulgular derinlemesine görüşmelerle deşilerek ve daha sonra alanda, gözlemlerle birlikte yeniden anketler veya ölçekler uygulanarak irdelenebilseydi, belki de, kültürel bağlamla ilgili daha tatmin edici sonuçlar elde edilebilirdi.

Bu araştırmanın bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarını içeren kısıtlamaları ayrıntılı olarak Fiske (2002) tarafından incelendiği için, burada bu konulara değinilmeyecektir. Bu tür kısıtlamalara rağmen, bu çalışmanın çatısını oluşturan “toplulukçu-bireyci” kültürel boyutu, kültürel bağlamın değerlendirilmesinde başvurulan yaygın bir karşılaştırma aracı olarak kalmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, örneklem grubundaki üniversite öğrencileri arasında görülen risk alma davranışı sıklığındaki kültürel farklılıklara katkıda bulunan faktörlerde, küçük ve kapalı (ya da soyutlanmış) topluluklara (Kosova’da olduğu üzere) özgü aile ilişkileri öne çıkmaktadır. Kültürel faktörlere ek olarak, katılımcıların kişilik farklılıkları da örneklemde ortaya çıkan heyecan arayıcı davranışlarındaki farklılıklar üzerinde etkili olmuş olabilir.

Bu saptama, toplumsal denetimin ve sınırları belirlenmiş aile rollerinin birliği sağladığı topluluklardaki birincil ilişkilerle ilgili sosyolojik çalışmalarla uyumludur. Böyle bir ortamda birey, kurallardan sapma ya da bu kuralları ihlal etme durumunda toplumdaki itibarını kaybetmektedir. Toplumsal denetime ve otoriteye sorgulamadan uyma gerekliliği ebeveyn-çocuk ve akran ilişkilerini etkilemektedir. Özellikle Türkiye’deki Balkan göçmeni cemaatlerinde gözlemlendiği üzere, kız çocuklarından beklenen itaata karşılık ebeveynlerin onlara gösterdikleri koruyucu şefkat, araştırmaya açık olmakla birlikte, muhtemelen, bu topluluklardaki ergen kızlar arasında görülebilecek risk alma davranışlarını da engellemektedir. Bu durum, Kandiyoti’nin (1988) bir dönem önerdiği “ataerkil pazarlık” kavramını akla getirmektedir; buna göre, erkeğe boyun eğmeyi ve bağımlı olmayı kabul eden kadın, bunun karşılığında erkeğin koruması ve desteği ile birlikte sosyal meşruiyeti de kazanır. Oysa, Kanada’da olduğu gibi, bireyciliğin, eğitim sistemi ve kitle iletişim araçlarıyla teşvik edildiği toplumlarda, akran gruplarında kolaylıkla edinilebilen ve ergenin statüsünü artıran alternatif davranış biçimlerine kız çocuklar daha fazla maruz kalabilmektedir. Öte yandan, hem toplulukçu hem de bireyci kültürlerde ergen erkeğe, onun “delikanlı” olması ya da testosteron hormonu ile yönetildiği anlayışıyla, daha toleranslı davranılmaktadır.

Ancak, örneklem gruplarından elde edilen bulgulara göre, küçük ve tutucu toplumlarda yaşıyan erkek ergenlerin, kızlarla aynı denetim baskısını hisse-

derek erkeklik göstergesi sayılan risk taşıyıcı davranışları bu parametreler dahilinde yeniden tanımladıklarını ileri sürmek mümkündür.

Özetlemek gerekirse, bu çalışmanın toplumsal cinsiyet boyutuna ilişkin bulgular, kız öğrencilerin, erkeklere kıyasla, risk almaktan kaçındıklarını ve nitelik açısından kültürden kültüre değişen kişilerarası ilişkilere daha açık olduklarını ortaya koymuştur. Örneklem grubundaki her iki cinsiyetle ilgili sonuçlar, “bireyci” ucunda Kanadalıların, “toplulukçu” ucunda da Kosovalıların bulunduğu olası bir bireyci-toplulukçuluk süremine (*continuum*) dikkat çekmektedir. Türkler, risk alıcı etkinliklerde İngilizce konuşan “bireyci” Kanadalılarla daha fazla özdeşleşirken, ebeveynlerle ilişkiler ve normlara uyan davranışlar açısından ise “toplulukçu” Müslüman Kosovalılarla daha fazla özdeşim kurmuşlardır. Bu sonuç, metropollerde yaşayan yüksek eğitimli Türk gençlerinde hem bireyci hem de toplulukçu özelliklerin birarada barındığını öne süren Türk sosyal psikologlarının görüşünü desteklemektedir. Bununla birlikte, Kosovalı öğrenciler arasında bazı risk alma davranışlarının görülme sıklığı, savaş sonrası Kosova kültüründe ortaya çıkan bireyci bir çizginin işareti de olabilir. Bu durum, bölgede yaşayan bilim insanlarının yürütecekleri daha ileri düzeyde araştırmalara ve evrensel bir dilde yapacakları yayınlara gereksinimi ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 5: Ebeveyn Yaklaşımı, Ebeveynle İlişkiler ve Yaptırım Türlerinin Ankar, Toronto ve Priştina Örneklemlerine Göre Frekans Dağılımı Özeti

DEĞİŞKENLER	ANKARA (n: 395)						TORONTO (n: 375)						PRIŞTINA (n: 381)						T	%↓	
	K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓	K	%	E	%	T	%↓			
Ebevenlerin ikisi de otoriter	8	3.0	8	6.2	16	4.1	45	17.9	16	12.9	61	16.3	42	16.4	25	20.0	67	17.6	144	12.5	
Ebevenlerin ikisi de demokratik	166	62.7	74	56.9	240	60.8	129	51.4	68	54.8	197	52.5	126	49.2	60	48.0	186	48.8	623	54.1	
Anne demokratik /Baba otoriter	47	17.7	31	23.9	78	19.7	39	15.5	24	19.4	63	16.8	40	15.6	17	13.6	57	15.0	198	17.2	
Anne otoriter /Baba demokratik	37	14.0	12	9.2	49	12.4	31	12.4	13	10.5	44	11.7	24	9.4	7	5.6	31	8.1	124	10.8	
İkisi de ilgisiz	7	2.6	5	3.8	12	3.0	7	2.8	3	2.4	10	2.7	24	9.4	16	12.8	40	10.5	62	5.4	
Anneyle İlişkiler	Orta	21	7.9	18	13.8	39	9.9	24	9.6	11	8.9	35	9.3	14	5.5	9	7.2	23	6.1	97	8.4
	İyi	119	44.9	56	43.1	175	44.3	134	53.4	70	56.5	204	54.4	82	32.0	55	44.0	137	35.9	516	44.8
	Mükemmel	125	47.2	56	43.1	181	45.8	93	37.1	43	34.7	136	36.3	160	62.5	61	48.8	221	58.0	538	46.8
Babayla İlişkiler	Orta	46	17.4	41	31.5	87	22.0	52	20.7	23	18.5	75	20.0	21	8.2	13	10.4	34	8.9	196	17.0
	İyi	113	42.6	49	37.7	162	41.0	136	54.2	70	56.5	206	54.9	82	32.0	51	40.8	133	34.9	501	43.5
	Mükemmel	106	40.0	40	30.8	146	37.0	63	25.1	31	25.0	94	25.1	153	59.8	61	48.8	214	56.2	454	39.5
Anne olumsuz davranışa	İlgisiz	6	2.3	5	3.8	11	2.8	14	5.6	9	7.3	23	6.1	23	9.0	13	10.4	36	9.5	70	6.1
	Fiziksel olarak cezalandırır(tokat,vb)	5	1.9	2	1.5	7	1.8	2	0.8	2	1.6	4	1.1	4	1.6	1	0.8	5	1.3	16	1.4
	Ergenin davranışını kısıtlar	14	5.3	6	4.6	20	5.0	28	11.2	18	14.5	46	12.3	25	9.8	21	16.8	46	12.1	112	9.7
	Sözlü cezalandırır(bağırma, küfür)	58	21.9	41	31.5	99	25.1	144	57.3	67	54.0	211	56.3	35	13.6	29	23.2	64	16.8	374	32.5
	Hatalı davranışı ergenle konuşur	182	68.6	76	58.5	258	65.3	63	25.1	28	22.6	91	24.2	169	66.0	61	48.8	230	60.3	579	50.3
Baba olumsuz davranışa	İlgisiz	11	4.2	12	9.2	23	5.8	28	11.2	13	10.5	41	10.9	28	10.9	14	11.2	42	11.1	106	9.2
	Fiziksel olarak cezalandırır(tokat,vb)	3	1.1	1	0.8	4	1.0	4	1.6	2	1.6	6	1.6	2	0.8	7	5.6	9	2.4	19	1.7
	Ergenin davranışını kısıtlar	13	4.9	6	4.6	19	4.8	22	8.8	17	13.7	39	10.4	31	12.1	27	21.6	58	15.2	116	10.1
	Sözlü cezalandırır(bağırma, küfür)	74	28.0	44	33.9	118	29.9	141	56.1	69	55.7	210	56.0	45	17.6	31	24.8	76	19.9	404	35.1
	Hatalı davranışı ergenle konuşur	164	61.9	67	51.5	231	58.5	56	22.3	23	18.5	79	21.1	150	58.6	46	36.8	196	51.4	506	43.9

Açıklamalar

- * Örneklemedeki öğrencilerin anadillerine göre seçtikleri anketlerden anlaşıldığı üzere.
- ** Bu çalışmanın yazarlarından birisinin Kosova'da olduğu dönemde oluşturulan örnekleme uygulanan ölçek ve anket Priştina'da hazırlanmıştır.
- *** Priştina'da eğitimi de etkileyen geçmişteki ayrımcı uygulamalar nedeniyle öğrencilere anketleri kendi anadillerinde yanıtlama seçeneği sunulmuştur.

Kaynaklar

- Alexander, Cheryl S. et al. (1990). "A Measure of Risk Taking for Young Adolescents: Reliability and Validity Assessments". *Journal of Youth and Adolescence* 19 (6): 559-569.
- Alikaşifoğlu, Müjgan et al. (2004). "Violent Behaviour Among Turkish High School Students and Correlates of Physical Fighting". *The European Journal of Public Health* 14 (2): 173-177.
- Almqvist, Kjerstin ve G. Broberg Anders (2003). "Young Children Traumatized by Organized Violence Together With Their Mothers - The Critical Effects of Damaged Internal Representations". *Attachment and Human Development* 5 (4): 367-380.
- Anastasijevic, Dejan (2008). "Birth of a nation". *Time* (Avrupa baskısı), 3 Mart 2008: 48.
- Arnett, J. Jeffrey (1992). "Reckless Behavior in Adolescence: A Developmental Perspective". *Developmental Review* 12 (4): 339-373.
- Bayar, Nalan ve Melike Sayıl (2005). "Brief Report: Risk-Taking Behaviors in A Non-Western Urban Adolescent Sample". *Journal of Adolescence* 28 (5): 671-676.
- Benjamin, Woan Jue et al. (2001). "Conflict and Childhood Friendship in Taiwan and Canada". *Canadian Journal of Behavioural Science* 33: 203-211.
- Burcu, Esra (2003). "Alcohol and Drug Use in Young Apprentices: Effect of Social Control in the Family". *Journal of Youth and Adolescence* 32: 291-299.
- Bülbül Selda Fatma Hizel vd.(2008). "Health Risk Behaviors of Students in An Anatolian University". *Pediatrics* 121: 89.
- Byrnes, James P., David C. Miller and William D. Schafer (1999). "Gender Differences in Risk Taking: A Meta-Analysis". *Psychological Bulletin* 125 (3): 367-383.
- Cindoğlu, Dilek (1997). "Virginity Tests and Artificial Virginity in Modern Turkish Medicine". *Women's Studies International Forum* 20 (2): 253-261.
- Cole, Ester ve Robert S. Brown (2002). "Psychological Needs of Post-War Children in Kosovo: A Preliminary Analysis". *School Psychology International* 23(2): 131-147.
- DiTommaso, Enrico, Cyndi Brannen and Melissa Burgess (2005). "The Universality of Relationship Characteristics: A Cross-Cultural Comparison of Different Types of Attachment and Loneliness in Canadian and Visiting Chinese Students". *Social Behavior and Personality* 33 (1): 57-68.
- Duyan, Veli ve Gülsüm Duyan (2005). "Turkish Social Work Students' Attitudes Toward Sexuality". *Sex Roles* 52: 697-706.
- Fiske, Alan P. (2002). "Using Individualism and Collectivism to Compare Cultures - A Critique of the Validity and Measurement of the Constructs: Comment on Oyserman et al. (2002)". *Psychological Bulletin* 128 (1): 78-88.
- Gardner, Margo ve Laurence Steinberg (2005). "Peer Influence on Risk Taking, Risk Preference, and Risky Decision Taking in Adolescence and Adulthood: An Experimental Study". *Developmental Psychology* 41 (4): 625-635.

- Gonzales, Jeanette et al. (1994). "Adolescents' Perception of Their Risk-taking Behavior". *Adolescence* 29: 701-709.
- Göregenli, Melek (1995). "Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Bir Başlangıç Çalışması (Individualist-Collectivist Tendencies in a Turkish Sample: A Preliminary Report)". *Türk Psikoloji Dergisi* 10: 15-24.
- Gullone, Eleonora et al. (2000). "The Adolescent Risk-Taking Questionnaire: Development and Psychometric Evaluation". *Journal of Adolescent Research* 15 (2): 231-250.
- Hofstede, Geert (1980). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- İlkkaracan, Pınar (1998). "Exploring the Context of Sexuality in Eastern Turkey". *Reproductive Health Matters* 6 (12): 66-75.
- İmamoğlu, E. Olcay (1998). "Individualism and Collectivism in a Model and Scale of Balanced Differentiation and Integration". *The Journal of Psychology* 132 (1): 95-105.
- (2003). "Individuation and Relatedness: Not Opposing but Distinct and Complementary". *Genetic, Social and General Psychology Monographs* 129 (4): 367-402.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2005). "Autonomy and Relatedness in Cultural Context Implications for Self and Family". *Journal of Cross-Cultural Psychology* 36 (4): 403-422.
- Kandiyoti, Deniz (1988). "Bargaining with Patriarchy". *Gender and Society* 2(3): 274-290.
- Lightfoot, Cynthia (1997). *The Culture of Adolescent Risk-Taking*. New York: Guilford Press.
- Moore, Susan ve Doreen Rosenthal (1993). *Sexuality in Adolescence*. London: Routledge.
- Öngen, E. Demet (2007). "The Relationships Between Sensation Seeking and Gender Role Orientations Among Turkish University Students". *Sex Roles* 57: 111-118.
- Özbay, Özden ve Yusuf Z. Özcan (2006). "A Test of Hirschi's Social Bonding Theory: Juvenile Delinquency in the High Schools of Ankara, Turkey". *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 50: 711-726.
- Rolison, Mary R. ve Avraham Scherman (2002). "Factors Influencing Adolescents' Decisions to Engage in Risk-Taking Behavior". *Adolescence* 37: 585-596.
- Selçuk, Emre vd. (2005). "Yetişkin Bağlanma Boyutları İçin Yeni Bir Ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk Örnekleminde Psikometrik Açidan Değerlendirilmesi (A New Measure for Adult Attachment Styles: The Psychometric Evaluation of Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R) on a Turkish sample)". *Türk Psikoloji Yazıları* 8: 1-11.

- Siegel, Alexander W. et al. (1994). "Adolescents' Perceptions of the Benefits and Risks of Their Own Risk Taking". *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 2 (2): 89-98.
- Sorkhabi, Nadia (2005). "Applicability of Baumrind's Parent Typology to Collective Cultures: Analysis of Cultural Explanations of Parent Socialization Effects". *International Journal of Behavioral Development* 29 (6): 552-563.
- Sümer, Nebi ve Derya Güngör (1999). "Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi (The Role of Perceived Parenting Styles on Attachment Styles, Self-Evaluations and Close Relationships)". *Türk Psikoloji Dergisi* 14 (44): 35-58.
- Taylor, D. Ronald ve Gültür Oskay (1995). "Identity Formation in Turkish and American Late Adolescents". *Journal of Cross-Cultural Psychology* 26 (1): 8-22.
- Tonkins, Roger S. (1987). "Adolescent Risk-Taking Behavior". *Journal of Adolescent Health Care* 8: 213-220.
- Triandis, Harry C. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO:Westview Press.
- Triandis, Harry C., Christopher McCusker ve Harry Hui (1990). "Multimethod Probes of Individualism and Collectivism". *Journal of Personality and Social Psychology* 59: 1006-1020.
- Yetim, Ünsal (2003). "The Impact of Individualism/Collectivism, Self-Esteem and Feelings of Mastery of Life Satisfaction Among the Turkish University Students and Academicians". *Social Indicators Research* 61: 297-317.

A Comparative Study of Risk-taking Behavior among University Students in Ankara, Toronto and Pristina

Gülay Arıkan*
Tuğça Tacoğlu**
Seçil Erdoğan***

Abstract: In this cross-cultural study, a risk-taking scale constructed by Bayar and Sayıl (2005), was administered together with a survey to determine cultural context, on a total sample of 1151 Turkish, Canadian, and Kosovar university students aged 17–22. The potentially dangerous, life-threatening or health-compromising reckless activities – which involve thrill-seeking, physically daring actions or rule breaking – observed among adolescents were examined in individualist (Canadian) and collectivist (Turkish and Kosovar) cultures for cultural and gender differentials. Results revealed that the English-speaking Canadian sample showed higher risk-taking behavior; the same was true for the males in all three countries. Overall, the Torontian and the Pristinian samples revealed near-polar opposites on the individualist-collectivist continuum, for both sexes, with the Ankarites positioned midway. The Ankarites identified with the “individualist” Torontians only in risk-taking activities but more with the “collectivist” and Muslim Pristinians in parental bonding and normative behavior.

Key Words: Late adolescence, cross-cultural, individualist, collectivist, risk-taking, Turkish, Canadian, Kosovar.

* Prof. Dr., Hacettepe University, Department of Sociology / ANKARA
arikang@hacettepe.edu.tr

** Assist. Prof. Dr., Hacettepe University, Department of Sociology / ANKARA
tpoyraz@hacettepe.edu.tr

*** Dr., Department of Sociology, University of Western Ontario/ KANADA
secilerdogan2003@gmail.com

Сравнительный анализ рискованного поведения студентов университетов Анкары, Торонто и Приштины

Гюлай Арыкан*
Тугча Тачоглу**
Сечиль Эрдоган***

Аннотация: Данное исследование, носящее межкультурный характер, проводилось методом применения к турецким, канадским и косовским студентам в возрасте от 17 и до 22 лет общим количеством 1151 человек, разработанного Баяр и Сайбылом (2005) измерения рискованного поведения и анкеты, направленной на выявление культурного контекста. В исследовании рассмотрено какие формы принимает рискованное поведение, включающее в себя характерный для подростков поиск острых ощущений, требующая физической храбрости, потенциально опасная, угрожающая жизни или вредная для здоровья деятельность, при индивидуальной (Канада) и коллективной культуре (Турция, Косово); а также в зависимости от половой принадлежности. Результаты показали, что у канадских студентов по сравнению с анкаринскими и приштинскими, выше доля рискованного поведения. Точно также студенты мужского пола в трех городах больше берут риска на себя, чем студентки. В общем, сравнение между Торонто и Приштиной показало, что они отражают прямо противоположные особенности с точки зрения отношения "индивидуалист-общественник", характерное для обоих полов. Студенты Анкары находятся больше посередине: с точки зрения принятия рискованной деятельности похожи на "индивидуалистов" Торонто, с точки зрения отношений с родителями и нормативного поведения являются мусульманами и схожи с «общественными» студентами Приштины.

Ключевые Слова: студенты университета, межкультурье, общественная культура, индивидуалистическая культура, риск, турецкий, канадский, косовский.

* Профессор, университет Хажеттепе, кафедра социологии/АНКАРА
arikang@hacettepe.edu.tr.

** Доцент, университет Хажеттепе, кафедра социологии/АНКАРА
troyrnaz@hacettepe.edu.tr

*** Доктор, кафедра социологии, университет восточного Онтарио/КАНАДА
secilerdogan2003@gmail.com